

Lingvistikaolümpiaadi eelvooru ülesanded

11. veebruar 2017

1. Lahendage **iga ülesanne** loetava käekirjaga **eraldi lehel** (lehtedel) ülesannet ümber kirjutamata. Iga ülesannet hindab erinev inimene, kellel ei ole võimalust teisi ülesandeid ega nende lahendusi näha. Kui kirjutate mitme ülesande lahendused samale lehele, võite kaotada punkte!
2. Kirjutage lahendatava **ülesande number ja oma nimi igale** ülesande lahenduse **lehele**. Ainult sel juhul on tulemuste täpne arvestus tagatud.
3. **Põhjendage** oma vastust. Täiesti korrektseid, kuid põhjenduseta vastuseid hinnatakse madalamalt.
4. **Lahendusi** saate vaadata vahemikus 15.02-28.02.2017. Teaduskooli lehel <http://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/lingvistikaolumpiaad>.

ÜLESANNE 1 (15 punkti; autor Külli Prillop)

Bituri keel on Paapua Uus-Guinea keel, mille kõnelejate arv on 2000. aasta andmetel 860.

Tabelis on toodud mõned bituri arvsõnad.

<i>Bituri arvsõna</i>	<i>Tähendus (arv)</i>
mita mita	
paroa neai	
paroa neai orag	
mita neai	
mita neai paroa aworma neai orag	
mita neai paroa aworma neai mita orag	

A. Täitke tabel. Igas tabeli reas peab olema eelmise rea arvust ühe võrra suurem arv.

B. Kirjutage tabelisse bituri arvsõnade tähendused.

C. Selgitage lahendust!

LAHENDUS 1

<i>Bituri arvsõnad</i>	<i>Tähendus</i>	<i>Selgitus</i>
mita orag	3	2 + 1
mita mita	4	2 + 2
paroa neai	5	ühed sõrmed
paroa neai orag	6	ühed sõrmed + 1
paroa neai mita	7	ühed sõrmed + 2
paroa neai mita orag	8	ühed sõrmed + 2 + 1
paroa neai mita mita	9	ühed sõrmed + 2 + 2
mita neai	10	kahed sõrmed
mita neai orag	11	kahed sõrmed + 1
mita neai mita	12	kahed sõrmed + 2
mita neai mita orag	13	kahed sõrmed + 2 + 1
mita neai mita mita	14	kahed sõrmed + 2 + 2
mita neai paroa aworma neai	15	kahed sõrmed + ühe jala sõrmed
mita neai paroa aworma neai orag	16	kahed sõrmed + ühe jala sõrmed + 1
mita neai paroa aworma neai mita	17	kahed sõrmed + ühe jala sõrmed + 2
mita neai paroa aworma neai mita orag	18	kahed sõrmed + ühe jala sõrmed + 2 + 1
mita neai paroa aworma neai mita mita	19	kahed sõrmed + ühe jala sõrmed + 2 + 2
mita neai mita aworma neai	20	kahed sõrmed + kahe jala sõrmed

Järjest öeldud arvud liidetakse, +-märgile vastavat sõna fraasis tegelikult pole.

Märkus. Sõnad *paroa*, *neai* ja *aworma* ei pea lahenduses olema täpselt tõlgitud, õigeks loetakse ka eeltoodust erinevad süsteemsed variandid.

ÜLESANNE 2 (15 punkti; autor Külli Prillop)

Tonkava keel on praeguseks välja surnud indiaanikeel, mida kõneldi Oklahomas, Texases ja New Mexicos. Tonkava keelel ei ole teadaolevaid sugulaskeeli.

Tabelis on antud mõned tonkava verbivormid ja nende tõlked eesti keelde.

<i>pilo?</i>	ta veeretab seda
<i>wentoxono?</i>	ta on neid kõplamas
<i>netlabeno?</i>	ta ei ole seda limpsimas
<i>pileno?</i>	
	ta ei jäta neid
<i>wejxano?</i>	ta on neid söömas
<i>wentaleno?</i>	
<i>caneno?</i>	ta on seda jätmas
	ta ei ole neid kõplamas
<i>notxabo?</i>	ta ei kõpla seda
	ta on seda limpsimas
<i>picno?</i>	
	ta kõplab seda
	ta veeretab neid
<i>wepcenano?</i>	ta on neid lõikamas
<i>jaxo?</i>	ta sööb seda
<i>wepceno?</i>	

A. Täitke tühjad lahtrid.

B. Selgitage lahendust!

LAHENDUS 2

pilo?	ta veeretab seda
wentoxono?	ta on neid kõplamas
netlabeno?	ta ei ole seda limpsimas
pileno?	ta on seda veeretamas
wecnabo?	ta ei jäta neid
wejxano?	ta on neid söömas
wentaleno?	ta on neid limpsimas
caneno?	ta on seda jätmas
wentoxabeno?	ta ei ole neid kõplamas
notxabo?	ta ei kõpla seda
netleno?	ta on seda limpsimas
picno?	ta lõikab seda
notxo?	ta kõplab seda
weplo?	ta veeretab neid
wepcenano?	ta on neid lõikamas
jaxo?	ta sööb seda
wepceno?	ta lõikab neid

Tonkava verbivorm algab sihitist märkiva morfeemiga. Sellele liitub verbitüvi. Tüvele liitub kõigepealt eitussufiks, siis progressiivi sufiks ja lõpuks tegijat märkiv sufiks.

Sufiksitate algvormid	Tüvede algvormid
seda –	veeretama <i>pile</i>
neid <i>we-</i>	kõplama <i>notoxo</i>
eitus <i>-abe-</i>	limpsima <i>netale</i>
progressiiv <i>-n-</i>	jätma <i>cane</i>
tema <i>-o?</i>	sööma <i>jaxa</i>
	lõikama <i>picena</i>

Pärast morfeemide liitmist sõnaks toimuvad teatud vokaalikaod.

- Kaob teose silbi vokaal, kui see pole tüve lõpuvokaal, nt
  - $we + jaxa + n + o? = we-jxa-n-o?$,
  - $pile + n + o? = pile-n-o?$.
- Kahe vokaali järjendist kaob esimene vokaal, nt
  $pile + o? = pil-o?$, $notoxo + abe + o? = notx-ab-o?$

ÜLESANNE 3 (15 punkti, *tundmatu autori 2000. a Peterburi olümpiaadiülesanne, eestindas Kärt-Katrin Pere*)

Tänapäeval räägitakse Nicaraguas Matagalpa alal eelkõige hispaania keelt, ent kunagi kõlas seal ka **matagalpa** keel. Arvatavasti suri see 19. saj välja või siis puuduvad andmed emakeelsete kõnelejate kohta. Matagalpa kuulub makrotšibtša hõimkonda ja misumalpa keelkonda.

On toodud matagalpa keele verbid ja segamini järjekorras nende eestikeelsed vasted.

idiguata	me laulame
butataka	te jõite
gualvali	nemad joonistasid
yakati	mina joonistan
dipalaka	nemad laulavad
yakalaguali	mina nutsin
idiguatambira	meie jõime
dipalambira	tema ujub
gualvalam	teie ujute
butataguali	sina nutsid

A. Tõlkige matagalpa keelde:

mina nutan
teie laulate
sina laulad
meie joome
nemad jõid
tema ujus

B. Selgitage lahendust!

LAHENDUS 3

Õiged vastavused:

idiguata	tema ujub
butataka	me laulame
gualvali	mina nutsin
yakati	mina joonistan
dipalaka	meie jõime
yakalaguali	nemad joonistasid
idiguatambira	teie ujute
dipalambira	teie jõite
gualvalam	sina nutsid
butataguali	nemad laulavad

Tõlked:

mina nutan	gualvati
teie laulate	butatambira
sina laulad	butatam
meie joome	dipataka
nemad jõid	dipalaguali
tema ujus	idiguala

Morfeemid (verbitüvele liitub kõigepealt ajatunnus, siis pöördelõpp):

olevik: ta
minevik: la
mina: i
sina: m
tema: –
meie: ka
teie: mbira
nemad: guali

Kui morfeemide liitmisel jäävad kõrvuti *a* ja *i*, säilib ainult *i*.

ÜLESANNE 4 (15 punkti; autor Ulla-Meeri Petti)

Dothraki keel on tehiskeel, mida kasutatakse romaanisarjas “The Song of Ice and Fire” ja seriaalis “Game of Thrones”. Seriaali jaoks arendab dothraki keelt lingvist David J. Peterson, kes toetub romaani autori George R. Martini mõeldud fraasidele ja sõnadele, kuid peab inspiratsiooniks ka eesti, vene, suahiili, türgi ja inukituti keelt.

On antud väike dothraki-eesti sõnastik ja valik tehteid dothraki keeles.

väike dothraki-eesti sõnastik	dothrakikeelsed tehted
chetira - umbes 1/2 miili lajat - võitlema fonat - jahtima nevakeesi - naissoost külaline irvosa - umbes 1/4 miili onqotha - umbes 1/8 miili karlina - umbes 1 miil verak - reisija koala - ravim verakakka - reisija poeg	$sen + sen \times sen = akatthi$ $akatthi \times akatthi = ken$ ma chitor ma tor $thi + thi = chakat$ $thi \times thi = ken$ zhinda – at = mek $sen - akat = at ken$ ma zhinda : chimek ma sen = akat $torthi \times sen : chakat m'at = akat$

A. Nelja eri värvi hobuse kohta on teada kolme tüüpi andmed. Paigutage järgnevad sõnad tabelisse ja pealkirjastage tulbad!

koalakeesi, torthi, lajakakka, irvosat, onqothat, chimek ma sen

valge hobune	lirakakki		karlinat
punane hobune			chetirat
pruun hobune		ken ma zhinda	
must hobune	fonak	chakat m'at	

Vihjed:

- 1) punasel hobusel ratsutab meessoost isik
- 2) tätoveerija tütar on noorim ratsutaja
- 3) must hobune liigub kõige aeglasemalt

B. Märkige eesti keeles iga hobuse kohta tabelist leitavad andmed.

1. valge hobune:

2. punane hobune:

3. pruun hobune:

4. must hobune:

C. Selgitage lahendust!

Märkus: Galopeerimine, ka aeglane galopeerimine on kiirem kui traavimine. Traavimine on kiirem kui kõndimine.

LAHENDUS 4

A

	Ratsutaja/ Isik	Vanus	Ratsutamise viis
Valge hobune	lirakakki	torthi	karlinat
Punane hobune	lajakakka	chimek ma sen	chetirat
Pruun hobune	kolakeesi	ken ma zhinda	irvosat
Must hobune	fonak	chakat m'at	onqothat

B

Valge hobune: ratsutab 14-aastane tätoverija tütar, hobune galoperib

Punane hobune: ratsutab 53-aastan reisija poeg, hobune galopeerib aeglaselt

Pruun hobune: ratsutab 106-aastane ravitseja (naissoost), hobune traavib

Must hobune: ratsutab 21-aastane jahimees, hobune kõnnib

C

Inimesed:

lirakakki – tätoverija tütar

lajakakka – reisija poeg

kolakeesi – ravitseja (n)

fonak – jahimes/jahtija (m)

Morfeemid: *-t* – tegusõna, *-k* – tegija (meessoost), *-keesi* – tegija (naissoost), *-kakka* – poeg, *-akki* – tütar

Vanused:

torthi – 14

chimek ma sen – 53

ken ma zhinda – 106

chakat m'at – 21

Morfeemid: *tor* – 4, *thi* – 10, *chimek* – 50, *ma* – ja, *sen* – 3, *ken* – 100, *zhinda* – 6, *chakat* – 20, *m'at* – ja 1 (*ma* + *at*, millest on *ma* viimane a ära kaotatud)

Ratsutamise viis:

karlina – umbes 1 miil

chetira – umbes ½ miili

irvosa – umbes ¼ miili

onqothat – umbes 1/8 miili

Lisades vahemaad märkivate sõnade lõppu *-t*, saame sõnad, mis tähistavad ratsutamise viisi, mida kasutades läbitakse antud vahemaa teatud ajaühiku jooksul.

Märkuses on märgitud võimalikud ratsutamise viisid ja nende kiiruse suhted, mille saab nüüd vahemaa sõnast tuletatud ratsutamise viisi sõnaga kokku viia:

karlinat – galopeerima

chetirat – aeglaselt galopeerima

irvosat – traavima

onqothat – kõndima